

## Ur museisamlingarna

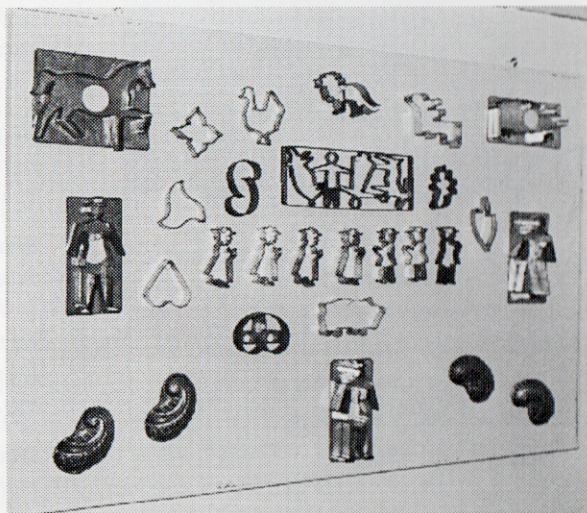
### En titt in i handkammaren

Till en välutrustad bagarstuga hörde ett utrymme för att hysa alla de redskap och allt vad som hörde till baket såsom mjöl, socker, kryddor osv.

Vad man lägger märke till här är att nästan allt i redskapsväg är utfört i bleckplåt. Detta var ett material, som kom till användning i slutet på 1800-talet och ersatte den dyrbara kopparplåten.

Att arbeta fram t.ex. dekorativa formar var ett hantverk för kopparslagare, som tog tid och blev kostsamt. Bleckplåten som var ett betydligt billigare och mera lätthanterligt material kunde formas för hand och lödas till enklare ting

Formar av alla de slag formpressades i maskiner, i en otrolig mängd mönster. Plåten kunde klippas i remsor, som klippes i bitar och formades för hand medelst en tång, till kakmått, såsom grisar, hästar,



Gamla pepparkaksmått Foto: Bernt Pettersson

gummor och gubbar – detta för pepparkaksbaket.

I och med järnspisens tillkomst blev småkakor av kavlad deg och gräddade på plåt på modet. Det blev t.ex. hjärtan och stjärnor, halvmånar och löv.

Mycket av dessa småarbeten kunde utföras som hemarbeten och saluföras av gårdfarihandlare till ringa pris.

Mary Håkansson



# S:t Olof

Medlemsblad för hembygdsföreningen

Årg 8 Nr 3 1998

S:t Olofs Gille i Torshälla

## INVIGNING AV BAKUGNEN PÅ BERGSTRÖMSKA GÅRDEN



Åldermannen Margaretha Lindén hälsar kommunalrådet Kristina Eriksson välkommen att i ord och handling inviga den efterlängta bakugnen.

## Åldermannen har ordet



Varje gång man sätter sig ner för att skriva till medlemmarna blir man förvånad över att det finns så mycket att berätta. Det slutar alltid med att man får gå hårt fram med pennan på slutet och stryka och åter stryka.

Vi har haft vårt årsmöte och på styrelsefronten blev det inga ändringar.

Vårens alla aktiviteter kring den stora branden med bokutgivning, utställningar, skolteater, studiecirkel och besök i alla låg- och mellanstadieklaser är genomförda med lyckat resultat. I dagsläget vet åtskilliga skolbarn mer om stadens historia än föräldrarna! Speciellt lyckad var teaterföreställningen *Elden är lös. Torshälla den 8, 9 och 10 oktober 1798* framförd av mellan- och högstadieskolor på Ebelingmuseet.

Branden och tiden däromkring blir tema för ytterligare tre samlingar i höst på Kyrkans Hus som jag hoppas att Ni inte missar. Alla intressanta var och en på sitt sätt. Först dagen före 200-årsdagen av branden då räddningschefen Märt Eellend berättar om brandförsvaret genom tiderna och vi sätter oss in i följderna av branden. Sedan blir det en kulturafton kring Hülphers och stadens historia med bibliotekarien Jan Larsson från Västerås och till sist en litterär afton med Bellman och Fischerström i centrum. Om den senare

kommer fil mag Carl Frängsmyr från Uppsala att ha synpunkter som inte helt stämmer med vedertagen uppfattning har jag förstått. Det kan bli spännande! Om du inte vet vilka Hülphers och Fischerström var läs boken *Det brinner, det brinner*.

Att bagarstugan nu är invigd och tagen i bruk känner väl de flesta till vid det här laget. Vid ett tillfälle i somras kunde man köpa äkta torshällalimpor därinne, bakade av konditormästare Arne Styrlander, dock icke i bagarstugan utan på Amarant! De hade emellertid strykande åtgång.

Vår arkivarbetare Anders Elfström håller fortfarande på att sortera upp alla våra handlingar och det är inte litet. Mer har hittats i arkivet under Rådhuset och det har nu förts över till Bergströmska gården. Vi kommer att få hjälp av stadsarkivet att strukturera det hela. Drängkammaren är fylld av pärmar och det ligger papper i olika högar som väntar på att hamna på rätt plats så småningom. Det var en välsignelse att vi fick drängkammaren iordningställd och att Anders fick anställning hos oss.

Den 19 augusti hade Torshälla besök av länets hövding Bo Holmberg som Gilllets, Kyrkans och Stadens gäst.

Margaretha Lindén

## GLÄDJEDAG PÅ BERGSTRÖMSKA GÅRDEN



Ingrid Pettersson i färd med att grädda en brödkaka

Foto: Bernt Pettersson

Den 25 juni på eftermiddagen hände något som många eldsjälur inom hembygdsföreningen S:t Olofs Gille länge hade sett fram mot. Till och med vädrets makter stod oss bi denna soliga dag, då det var högtidlig invidning av bagarstugan och den nya bakugnen på Bergströmska gården. Denna hade nu återställts i sitt ursprungliga skick efter att ett antal år tjänstgjort som smedja och därefter stått oanvänd.

Samtidigt med bagarstugan invigdes den så kallade handkammaren – ett litet museum med gamla hushållsföremål. Den har varit sommarens attraktion och mycket uppskattad.

Själva invigningen förrättades av kommunalrådet Kristina Eriksson, som höll tal och klippte de blågula banden. Högtidligheten inramades av spel på nyckelharpor av Gunnel och Lars Härås, som bland annat spelade Kökslåten.

Till högtidligheten hade inbjudits en del gäster, bland annat sponsorer och perso-

ner som på olika sätt varit delaktiga i projektet. Såväl gäster som övriga besökare fick sedan prova på att på gammalt vis baka det egna tilltugget till kaffet, nämligen ett mycket gott tunnbröd.

I samband med invigningen överlämnade Britt Marie Blomstrand, Kjula, en vackert mönstrad linnehandduk att hänga i bagarstugan. Likaså har bakredskapen utökats med en randkavel, en gåva från Torshälla stads nämnd. Sedan tidigare hänger intill ugnen en av Ewa Berglund, Jäder, tillverkad och skänkt "kökshäxa" för gott bakresultat.

Ytterligare två mycket välbesökta bakdagar har arrangerats under sommaren. Vid bägge tillfällena passade några på att sätta egna degar och utnyttja den uppvärmda ugnen sedan det ordinarie baket var överstökad. De som är intresserade av att låna bagarstugan kontakta ålderman.

Marianne Farving

# Gardisten som blev stamfader till en välkänd torshällasläkt.



Hellbergska gården på Järnvägsgatan Foto: Bernt Pettersson

År 1859 köpte f. d. gardisten nr 44 vid Kungl. Lifgardet Carl Fredrik Hellberg gården nr 40 vid Västra Tullgatan nuv. Järnvägsgatan.

C F Hellberg var född i Ärla 1830 och hade flyttat till Torshälla och utbildat sig till smed. Han gifte sig med Hedda Lotta Olsdotter från Torshälla med vilken han fick fem barn, fyra söner och en dotter.

Av parets fyra söner var det den tredje Carl Viktor, som tillsammans med C A Pettersson bildade firma Pettersson & Hellbergs Järnmanufaktur år 1890.

Firma Pettersson & Hellberg är idag efter Nyby Bruk Torshällas äldsta i drift varande företag. Firman tillverkade först stål-möbler, kälkar och kaffekvarnar, senare

div. järnmanufakturer där egna konstruktioner och patent användes.

Efter C A Petterssons död 1924 drev Carl Viktor Hellberg firman till 1940 då sonen Gösta inträdde som delägare. Efter faderns död 1945 drev Gösta ensam företaget till sin död 1988. Han blev 93 år gammal.

Gösta Hellbergs adoptivson Mats Hellberg, som övertog firman tillverkar i första hand saxpinnar. Genom automatisering klarar Mats med en medarbetares hjälp tillverkningen. Tidigare när det mesta utfördes manuellt, arbetade upp till 10 man i firman. Man kan följa den stegvisa utvecklingen då de äldsta maskinerna och handhjälpmedlen finns bevarade. Verk-

staden är av stort kulturellt värde, ett levande dokument på en mindre verkstads utveckling under mer än 100 år.

År 1894 köpte Carl Viktor och brodern Johan August gården nr 2 snett emot gården nr 40 vid Västra Tullgatan, 28955 kv.fot, av Maria Sundberg för 6000 kr. (Carl Viktor löser senare ut brodern.) På tomtens södra del som gränsar mot Kofältet uppförs den nuvarande verkstaden.

I gården vid Järnvägsgatan växte de fyra barnen, Viktor, Gösta, Blenda och Tore upp. Viktor som var äldst utbildade sig till läkare och hade praktik i Stockholm. Han dog 1988 i mycket hög ålder. Gösta

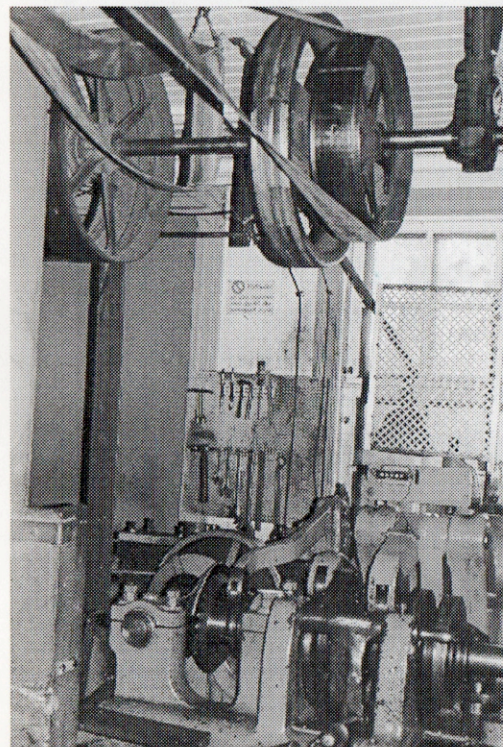
som arbetade tillsammans med fadern i verkstaden minns vi som en korrekt och proper man. Före kriget såg man ofta Gösta åka omkring i sin gamla FIAT av 1927 års modell. Gösta var länge ungarl men gifte sig på äldre dar.

Blenda som var ogift dog 1988 i sin födelsegård. Hon var en originell kvinna med en personlig stil. Blenda hade sitt arbete förlagt till Eskilstuna stadsbibliotek dit hon på somrarna åkte på en mycket gammal men välvärdad cykel med trästänkskärmar. Hennes mörkgröna bil av märket Rover syntes ibland trafikera Torshällas gator.

Yngst i syskonskaran var Tore som blev Torshällas siste borgmästare.

Tore Hellberg utnämndes till borgmästare efter Erik Wahlberg som tjänstgjort mellan åren 1926 och 1942. Tore kvarstod i denna tjänst till den 31 dec. 1945 då staden på nytt efter 628 år åter lades under landsrätt. Som kommunalborgmästare hade Tore Hellberg de flesta uppdragen kvar, bl a borgerlig vigsselförrättare, notarius publicus och ordf. i taxeringsnämnden. Han var älderman i St: Olofs Gille, ett hedersuppdrag där han fick utlopp för sin kunnighet och känsla för Torshälla och dess historia. Stadens sista borgmästare dog 1980.

Bernt Pettersson



Interiör från Firma Pettersson och Hellberg

Foto: Bernt Pettersson

## Landshövdinge- besök

Under vårt försök att få länets nyinflyttade hövding att komma till Torshälla och förrätta invigningen av Hombergjubileet 1997, något som inte gick att genomföra, lovade han att mer informellt komma till oss för en rundvandring med besök på platser som kunde vara intressanta för honom att närmare lära känna.

Den 19 augusti var stunden inne och på Rådhusorget mötte Gillets styrelse, nämndens ordförande Aino Blomgren, förvaltningschefen Rolf Brunell och kyrkoherde Lars Markusson upp. Älderman påminde om ett annat landshövdingebesök som ägde rum 1907, visade ett fotografi från detta tillfälle och läste upp tillhörande tidningsreferat. Osökt ställdes frågan varför Landshövdingen inte hade på sig sin stiliga uniform. Svaret kom snabbt. Den är på kemptvätt!

Efter besök i rådhuset och kyrkan blev det kaffepaus och rundvandring på Bergströmska gården. Sedan gick man via kvarteret Borgmästaren ner till Kvarnen och Lärcenter och avslutade förmiddagen på Medborgarkontoret.



*Vad tittade Landshövdingen på när han var i Torshälla? (Jo, Torshälla stads flagga)*

*Foto: Bernt Pettersson*

Därefter var det dags för lunch på Holmberget. Dagen avslutades med en presentation av Ebelingmuseet och en stunds samtal bl a kring turism och marknadsföring.

## Hembygdsrörelsen behöver Ditt stöd!

Största delen av medlemmarna har som vanligt erlagt årsavgiften i god ordning. MEN! Några återstår tyvärr, vilket vi, särskilt kassören sörjer över.

Föreningens ekonomi tillåter inte några större förluster. Du som ännu inte erlagt årsavgiften för 1998 kan inte påräkna

något mer exemplar av vår fina "S:t Olof", medlemstidningen.

Det har även i år hänt att någon har betalat utan att ange namn och adress

**Är det Du?? Meddela i så fall kassören**

*Stig Olsson*

## Höstens program

**12-13 september**

Torshälla marknad  
Våfflor serveras på  
Bergströmska gården

**Torsdagen den 8 oktober**

**kl 19 på Kyrkans Hus,  
Torshälla**

***Dagen innan det brann***

Räddningschefen Märt Eellend  
talar om brandförsvaret  
genom tiderna  
Kaffe

**Måndagen den 19 oktober**

**kl 19 på Kyrkans Hus,  
Torshälla**

***Kulturafton***

kring Hülphers och stadens historia  
Bibliotekarie Jan Larsson, Västerås  
Bror- Erik Ohlsson och  
Leif Persson  
Kaffe

**Måndagen den 16 november**

**kl 19 på Kyrkans Hus  
Torshälla**

***Litterär afton***

om C M Bellman och  
Johan Fischerström  
Fil mag Carl Frängsmyr, Uppsala  
och Tryggve Lundh  
Kaffe

Arrangemangen sker i samarbete med  
Lokalhistoriska Sällskapet,  
Torshälla församling och Vuxenskolan

## Torshälla hembygds- förening S:t Olofs Gille

### Styrelse:

Margaretha Lindén,  
älderman ..... tel 35 68 83  
Erland Nilsson,  
v älderman ..... tel 35 76 54  
Östen Belin  
gärdesman ..... tel 35 87 03  
Stig M Olsson,  
syssloman ..... tel 35 56 67  
Marianne Farving,  
skrivare ..... tel 35 64 63  
Ewa Jönsson ..... tel 35 70 37  
Siv Andergrim-Almgren . tel 35 84 15

### Suppleanter:

Ingrid Pettersson ..... tel 35 65 43  
Margareta Allinggård ..... tel 35 62 55

### Museikommitté:

Mary Håkansson ..... tel 35 61 34  
Doris Lindblom ..... tel 35 72 12  
Erland Nilsson ..... tel 35 76 54  
Ingrid Pettersson ..... tel 35 65 43  
Siv Andergrim-Almgren . tel 35 84 15

### Redaktion S:t Olof:

Marianne Farving, Bernt Pettersson,  
Margaretha Lindén

### Medlemsavgift:

75:- för enskild och 100:- för familj.  
Postgiro: 26 81 47-6

**Bergströmska gården – hem-  
bygdsgården Lilla gatan 12.**

**Tel: 016-35 50 76**

**Muséet öppet torsdagar maj-  
september kl 14-16. Övrig tid  
visning för grupper efter  
beställning per tel 016-35 61 34  
eller 016-35 68 83.**